

Zpráva z pokusného ověřování ohlednutí koordinátorů pokusného ověřování za prvním během vzdělávacího projektu

Kateřina Tomešková

zpráva

Experimental Verification Report. Experimental Verification Coordinators' Review of the First Round of the Educational Project

Abstract: In 2017/2018 the Czech Ministry of Education, Youth and Sports (MŠMT) implemented a project of experimental verification called the "Educational Programmes of Memory Institutions in Schools". It was coordinated by the National Pedagogical Museum and Library of J. A. Comenius (NPMK). The goal of the project was to promote educational excursions of primary school pupils to memory institutions. The project stems from the premise that a school's well-advised selection of suitable educational topics from the wide array offered by museums and memorials and the deliberate use of attractive methods for the mediation of new knowledge to the pupils in an informal setting can be key to solving the general disinterest of the young generation in educational incentives. It can also be helpful in starting up the process of awareness and creating values among children and youth. The experimental verification report provides a series of quantitative and qualitative findings. The detailed final project report is published on the NPMK website. 69 115 pupils visited cooperating memory institutions during the first round of experimental verification. MŠMT granted 240 000 CZK per school per academic year. Schools considered this amount as sufficient. The lack of funds needed to cover transportation is the largest obstacle for excursions, in addition to the insufficient capacity of educational programmes of memory institutions. The project continued in the following year.

Keywords: *memory institutions, education, National Pedagogical Museum, schools, Czech Ministry of Education, Youth and Sports*

O řadě českých muzeí, památníků, galerií, knihoven se v současnosti stále více hovoří jako o zařízeních, jež jsou nositeli bohatého a často i velmi pestrého edukačního obsahu. Zkušenosti z praxe ukazují, že nejedna z těchto institucí dnes plní důležitou úlohu v procesu tzv. celoživotního učení, a co více – využití jejich vzdělávacího a výchovného potenciálu je u nás zpravidla spojeno s pedagogickým zájmem o pochopení jejich jedinečnosti.

S ohledem na stále se zhoršující motivaci našich dětí k učení a s tím související zájem

české společnosti o zvýšení kvality vzdělávání dalo v předloňském roce Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“) zelenou projektu, který cílí na podporu realizací vzdělávacích exkurzí žáků základních škol do paměťových institucí. Jeho vznik je založen na premise, že uvážený výběr vhodných vzdělávacích témat z široké edukační nabídky muzeí a památníků školami a záměrné využívání atraktivních způsobů zprostředkování nových poznatků žákům v neformálním prostředí může být klíčem k řešení všeobecného nezájmu současné mladé generace o vzdělávací podněty a zároveň i užiteč-

Mgr. Kateřina Tomešková,
Ph.D.
Národní pedagogické
muzeum a knihovna
J. A. Komenského
tomeskova@nmpk.cz

ným pomocníkem v nastartování procesu uvědomění a vytváření hodnot u dětí a mládeže (obr. 1 až 4 a 7 až 8).

Pokusné ověřování „Vzdělávací programy paměťových institucí do škol“ (vyhlášené na školní rok 2017/2018), jehož výsledky potvrdily velký zájem škol o zážitkově laděnou výuku realizovanou v expozičních a výstavních prostorách našich muzeí a památníků, se v dalším školním roce dočkalo pokračování. Ohlas na kladný dopad projektu do praxe byl zaznamenán u široké učitelské obce, muzejníků i odborné veřejnosti. Během šetření byly zmapovány také četné pozitivní reakce samotných aktérů – žáků. Z pohledu MŠMT to znamená, že obsah pokusného ověřování, jehož hlavním koordinátorem

je Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského (dále jen „NPMK“), je aktuální – úspěšně řeší problematiku.

Obr. 1. „O životě v Terezíně povídá každý z pamětníků něco jiného... pro každého bylo město Židů něčím jiným...“ – Tehdy jednadvadesátiletá Doris Grozdanovičová dokázala během besedy s pamětníkem vtáhnout žáky do diskuse o jedné z nejvíce ponurých epoch naší novodobé historie (Památník Terezín). Zdroj: archiv NPMK, autorka: Kateřina Tomešková.

Obr. 2. „Když si sám vyrobíš masku zvířátka, nasadíš si ji na oči a pak pomalu vstoupíš s celou zvířecí tlupou do přírodovědné muzejní expozice, podaří se ti lehce splýnout s přírodou...“ – pracovníkům Slezského zemského muzea v Opavě se daří v programu „Nej... ze světa zvířat“ probouzet v mladé generaci tvořivost. Zdroj: archiv NPMK, autorka: Kateřina Tomešková.

Obr. 3 a 4. Bádání a s tím spojené plnění úkolů ve stálé expozici NTM Doprava, která je věnovaná památce průkopníků na zemi, ve vodě i ve vzduchu, je pro mnohé zvědavé školáky spíš zábavou než učením. Zdroj: archiv NPMK, autorka: Kateřina Tomešková.

Pokusné ověřování „Vzdělávací programy paměťových institucí do škol“ je navíc dobrým příkladem úspěšné meziresortní spolupráce mezi MŠMT a Ministerstvem kultury (dále jen „MK“) na poli edukace v kultuře. Pokusné ověřování jako příklad realizace jednoho z moderních vzdělávacích trendů nachází oporu také v návrhu na novou definici Mezinárodní rady muzeí (dále jen „ICOM“): *Muzeum je servisní organizace, která pomáhá svým zákazníkům naplňovat jejich potřeby a povinnosti/závazky v ochraně, studiu, výuce, vystavování a stejně tak generuje ekonomické a sociální bohatství* (Kimmo Levä, Intercom ICOM).

Pro zájemce o aktuální informace z české muzejně-edukační oblasti z řad čtenářů

časopisu jsme si dovolili připravit základní výčet nejdůležitějších kvantitativních zjištění z prvního běhu pokusného ověřování (dále jen „PO1“):

- Ve školním roce 2017/2018 uskutečnilo 72 základních škol zařazených do PO1 (ze všech 14 krajů ČR) celkem 1 163 vzdělávacích exkurzí do deseti muzeí a památníků (sídlících ve 40 objektech). Konkrétně bylo do spolupráce na projektu vybráno Národní muzeum, Národní technické muzeum v Praze, Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, Moravské zemské muzeum, Slezské muzeum v Opavě, Technické muzeum v Brně, Husitské muzeum v Táboře, Muzeum romské kultury, Památník Terezín a Památník Lidice. V těchto paměťových institucích bylo ve sledovaném období odučeno celkem 2 986 školních skupin – lze doložit vzdělávání žáků v rámci 2 737 specializovaných edukačních programů pro školy.

- Z údajů vzešlých z hodnotících dotazníků a průběžných zpráv vyplynulo, že na vzdělávací exkurze vyjelo v 1. etapě PO1 celkem 31 343 žáků. Ve 2. etapě dochází k navýšení účasti žáků v exkurzích, a to na 37 772. Celkem v rámci PO1 navštívilo spolupracující paměťové instituce 69 115 žáků základních škol. Z toho 42 415 žáků se účastnilo výuky s prvky zážitkové pedagogiky, která proběhla v rámci specializovaných edukačních programů pro školy, což vypovídá o cílené podpoře realizace školního kurikula ze strany muzeí a památníků. Toto zjištění zároveň koresponduje s preferencemi učitelů, z nichž většina upřednostňuje facilitovanou formu učení žáků před tradičními návštěvami expozic a výstav.

- Statistika ukazuje, že každou ze sledovaných paměťových institucí navštívilo v daném období v průměru 6 911 žáků. S přihlédnutím k širokému tematickému zaměření navštívených edukačních programů vykázali učitelé v průměru účast žáků každé školy celkem na 18 různých vyučovacích programech/lekcích (min. 6 a max. 50). Zjistilo se, že se žáci zúčastnili celkem 1896 edukačních programů, přitom některé školy navštívily ten či onen

program opakovaně – vyjely s různými ročníky.

- Každá škola vydala za organizaci vzdělávacích exkurzí v rámci PO1 v průměru 201 465 Kč, přičemž dotace MŠMT činila 240 000 Kč / školní rok / škola.

Z výsledků dotazníkového šetření i výstupů neformálních hospitací vyplynulo také nemálo zajímavých zjištění v kvalitativní rovině:

- Takřka 92 % dotazovaných učitelů je na základě vlastních poznatků přesvědčeno o tom, že výuka realizovaná v rámci specializovaných edukačních programů vhodně využívá vzdělávacího obsahu sbírek a zároveň je i dostatečně atraktivní pro žáky.

- Většina zprostředkovaných muzejně-edukačních témat má za cíl obohatit žáky v souvislosti se zájmem školy o rozšíření školní výuky (dle RVP ZV), a to především ve vzdělávací oblasti „Člověk a jeho společnost“, „Člověk a jeho svět“, „Umění a kultura“, „Jazyk a jazyková komunikace“ nebo „Člověk a příroda“.

- Podle učitelů i edukátorů spolupracujících na pokusném ověřování mají žáci v oblibě zprostředkování muzejního učiva především následujícími způsoby: zařazováním aktivizujících metod (objevování/bádání a řešení problémů, situační a inscenační metody, didaktická hra), využíváním dovednostně-praktických metod, aplikací názorně-demonstračních metod, zařazováním komplexních metod (ke kterým patří projektová výuka, výuka dramatem, výuka prostřednictvím umění nebo výuka spojená s využíváním digitálních technologií apod.). Většina žáků také preferuje skupinovou výuku a má kladný vztah k vyprávění příběhů.

- Při hodnocení muzejní edukace a jejích specifík považují učitelé za zcela výjimečný a zároveň i jedinečný zážitek právě onu zvláštní příležitost, kdy mohou žáci objevovat, řešit problémové úlohy, „osahat si“ exponáty a zažívat historii „na vlastní kůži“.

- Při mapování učitelských názorů a zkušeností bylo zjištěno, že v běžném školním provozu je největší překážkou pro cílenou realizaci vzdělávacích exkurzí nedostatek

financí na pokrytí nákladů na návštěvu paměťových institucí (největší problém – cestovné). V rámci PO1 bylo zjištěno, že většina učitelů ze škol zařazených do projektu považovala poskytnuté účelové prostředky za dostatečné, pro malé školy byla výše dotace určená na realizaci vzdělávacích exkurzí pro žáky až nadstandardní.

- Důležitou roli při rozhodování o přípravě a realizaci exkurzí v nejednom případě sehrály i překážky ze strany paměťových institucí (především nedostatek volných termínů, což souvisí s omezenou kapacitou expozic a výstav i s limity edukátorů).

- K potěšujícím závěrům v této souvislosti patří klíčové zjištění, že mnozí uči-

Obr. 5 a 6: Uspořádat konferenci s prostorem pro bohatou diskusi, již se aktivně účastní především učitelé, je snem každého muzejního edukátora. Podzimní konference Reflexe Pokusného ověřování 1 proběhla v prostorách MŠMT. Zdroj: archiv NPMK, autor Petr Šolar.

telé velmi pozitivně hodnotili širokou edukační nabídku muzeí, kvitují věkovou i znalostní přiměřenost většiny programů a dnes již zcela běžné propojení jejich obsahu se školním kurikulem. Více než polovina učitelů se vyjádřila pro systémové změny v oblasti edukace v kultuře – úpravu RVP ZV (navrhují finanční podporu výuky v paměťových institucích pro žáky 1. i 2. stupně ZŠ, a to opakovaně ve šk. roce).

S výsledky šetření se lze detailně seznámit na webových stránkách NPMK,¹ kde jsou vedle legislativních dokumentů, tiskových zpráv, informací o obsahu konference a bohaté fotodokumentace (obr. 5 + 6) uloženy i hodnotící materiály, včetně závěrečné zprávy.²

K povinnostem koordinátorů projektu patří také co nejširší informování odborné veřejnosti o jeho výsledcích, například formou prezentační činnosti, protože právě tímto způsobem může být zaručen sku-

tečný dopad závěrů a doporučení do školní vzdělávací praxe. Z těchto důvodů budou základní informace o dosavadním vývoji projektu i jeho nejdůležitějších edukačních výstupech předneseny v průběhu letošního roku hned na několika odborných konferencích a seminářích s muzejně-pedagogickou tematikou. Prezentaci klíčových výsledků ze dvou školních roků šetření, včetně zdůvodnění nové podoby třetího běhu projektu a představení návrhu na realizaci systémových změn RVP ZV se jako koordinátoři projektu budeme primárně věnovat na celostátním kolokviu „Reflexe pokračování pokusného ověřování“, jehož uskutečnění je naplánováno na 7. října 2019 (MŠMT, Praha).

Věříme, že úspěšná realizace pokusného ověřování je tou správnou cestou k vybudování funkční platformy pro rozvoj spolupráce škol a paměťových institucí v oblasti vzdělávání v ČR a ke kulturní kultivaci našich žáků.

1 Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského [online]. NPMK: ©2019 [cit. 3. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.npmk.cz/proskoly/pokusne-overovani>

2 Pokusné ověřování – závěrečné zprávy. Závěrečná zpráva: Pokusné ověřování „Vzdělávací programy paměťových institucí do škol“ – analýza výsledků mapování zájmu základních škol o zážitkovou edukaci a její zhodnocení [online]. TOMEŠKOVÁ, Kateřina, NPMK. Poslední změna 4. 1. 2019. [Cit. 3. 3. 2019]. https://www.npmk.cz/sites/default/files/pokusne-overovani/zaverecna_zprava_p-o-verze_pro_ver.def.pdf

S názorem lektorů technické hery „že za nejlepší školu fyziky lze považovat každou dobře využitou příležitost, kdy si žáci sami mohou vyzkoušet, jak fungují jednoduchá technická zařízení“, se také ztotožňuje většina učitelů základních a středních škol. Výsledky šetření ukazují, že kolegům z Technického muzea v Brně se opravdu daří vytvářet podnětný prostor pro lepší pochopení fyzikálních jevů, metod i zákonů. Zdroj: archiv NPMK, autorka: Kateřina Tomešková.